

ARHITEKTONSKI PRISTUP TEMI NADGRADNJE JAVNIH I STAMBENIH ZGRADA

ŽORŽ POPOVIĆ

UDK: 69.059.38:72.011.6-861
STRUČNI RAD

UVOD

U vreme prijavljivanja sadržaja ovog referata nije još bila u potpunosti sagledana sva složenost ove problematike, gde pored arhitektonsko-estetskog problema značajno mesto zauzimaju sociološki, ekonomski i pravni aspekti, o čemu će u referatu biti više reči, smatrajući da arhitektonsko-estetski aspekti proističu iz prethodno pomenutih društvenih aspekata, to jest da su oni i te kako međuzavisni.

Dakle, smatra se, da je u ovom referatu neophodno sagledati i društveni kontekst ove problematike, iz kojeg su tek kasnije proistekli ostali aspekti, u ovom slučaju urbanističko-arhitektonsko-estetski u direktnoj zavisnosti od prethodnih.

1. ARHITEKTONSKI ASPEKT PROBLEMA DOGRADNJE ZGRADA U GRADOVIMA, POSEBNO BEOGRADU

"Nadgradnja stambenih i javnih objekata" (kako glasi naziv savetovanja) nije niti novotarija od pre neke godine, niti negativna pojava nastala u nekakvom vanrednom periodu. Naprotiv, različiti razlozi, potrebe, zahtevi odavno su stvorili takav način gradnje kojom se na već postojeći arhitektonski objekat vrši dogradnja, to jest povećanje korisne površine, te kubature objekta, često menjanjem njegove spratnosti, odnosno korišćenjem dotle neupotrebljivanih potkrovlja i pokrivanjem krovnih terasa. Takvom intervencijom na zgradi dolazi, kao normalna posledica, do promene osnovne zamisli i koncepcije autora projekta, do menjanja proporcija arhitektonske prvobitne vizije autora, pa i promene izgleda i bliže – susedne – okoline, tj. do promenjene dotadašnje urbanističke koncepcije.

Pri tome se odmah na to nadovezuje pitanje da li se ovakvom intervencijom na datom (posmatranom) objektu postiže, pored promene izgleda, boljitak, to jest poboljšanje estetskog izgleda zgrade ili se takvom promenom gubi u izgledu ne samo dotičnog objekta, već i šire okoline.

Da li se popravljja izgled zgrade i tog dela ulice – tj. fasadnog platna šireg područja – ili naprotiv – narušuje i koncepcija autora zgrade i ubranista, čime se utiče na poružnjenje okoline, kvarenje arhitektonskih vrednosti i objekata i celine kojoj dograđeni objekat pripada.

Pri ovakvim intervencijama odmah se postavlja pitanje realizatora projekta takve promene na zgradi. Svako da bi najpovoljniji pristup tome – projektu i dogradnji – mogao učiniti autor već sagrađenog objekta, uglavnom ne menjajući svoju primarnu koncepciju. Jasno je da je takav pristup najprihvatljiviji, ali u većini slučajeva je neizvodljiv, iz razoga nestanka, nepoznavanja ili nepristajanja autora na tu intervenciju.

Pri samom nalaženju načina za izvršenje te intervencije postoje razni pristupi, među kojima se ističu dve krajnosti. Prvi način je izvršiti dogradnju tako da se ona, takoreći, ne primećuje, čime objekat ne gubi od svoje primarne koncepcije, već često čak dobija u svom izgledu činjenicom povećanja gabarita, tj. spratnosti zgrade. Takvih primera ima dosta kod nas, ovde su prikazani objekti koji su iz funkcionalnih razloga dozidani.

Slika 1 – Bivša Agrarna banka na tru Nikole Pašića koju je dogradila Komunistička partija za potrebe Centralnog komiteta posle II svetskog rata, čiji su projektanti bili arhitekti Petar i Branko Krstić, autori prvobitnog objekta. Na tom primeru vidno je poboljšanje, a nije vidna dogradnja.

Adresa autora: Dr Žorž Popović, dipl. inž. arh. Bulevar kralja Aleksandra 73, 11000 Beograd

Slika 1. Bivša Agrarna banka na Trgu Nikole Pašića dograđena za 1 sprat (Arh. P. i B. Krstić).

Slika 2. Palata – sedište Vlade u Ulici kneza Miloša dograđena od strane projektanta arh. N. Krasnova

Slika 2 – Palata, sedište Vlade Srbije, dograđena između dva svetska rata, što je vrlo uspešno uradio arh. Nikola Krasnov, projektant baznog objekta.

Slika 3 nam ukazuje na takvu intervenciju zgrade na Terazijama br. 6 koja je dograđena usled promene visinske regulacije, izvršene posle II sv. rata, bez dobijanja saglasnosti živog projektanta arh. Ignjata Popovića, čime se nije bitno promenio izgled zgrade, sem što joj je zamenjena fasadna obloga, pa je degradirana, prešavši sa mermerne obloge na keramički jednobojni mozaik.

Drugi način pristupa je potpuno suprotan: naglašava se izvršenje dogradnje sasvim različitim oblikovanjem, materijalom i arhitektonskom koncepcijom, čime se želi naglasiti da je izvršena dogradnja, to jest da se to ne prikriva, već naprotiv, to se podvlači. Pritom je prisutna težnja da se NE poremeti, ošteti i omalovaži postojeće, već samo neskriveno objavi neophodno izvršenje dogradnje. Ovde su data tri, po shvatanju pisca ovog referata, ne naročito uspela primera ovakve dogradnje.

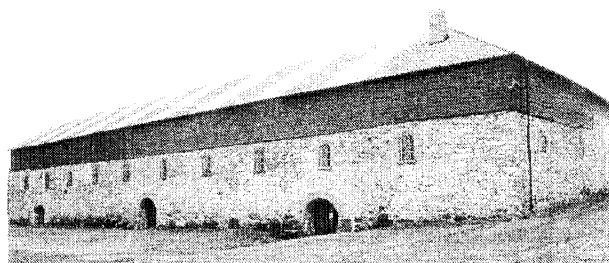
Slika 3. Zgrada na Terazijama br. 6 dograđena radi izravnjanja sa susednim (Arh. I. Popović)

Slika 4. Stambena zgrada u Njegoševoj ulici 19, sa naglašenom dogradnjom iznad stilske fasade

Slika 4 – Stambena zgrada u Njegoševoj ulici br. 19, gde je staklena površina fasade cele dogradnje kontra stilskoj fasadi postojeće zgrade i gde je samo jednim okvirom (sa obradom kao donja fasada) postignuta izvesna povezanost te dve, dijametralno različite arhitekture.

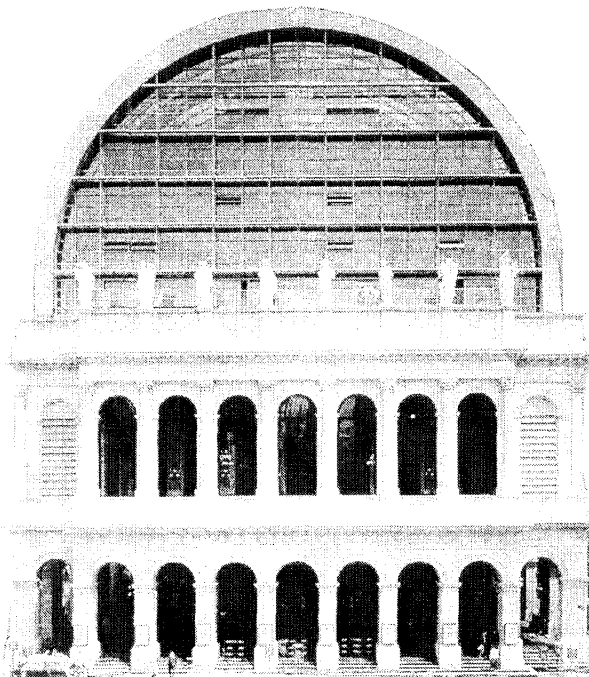
Slika 5 predstavlja obnovu starog zapuštenog istorijskog objekta, pretvaranjem u Muzej u Hamaru (u Norveškoj), gde je dograđen postojeći kameni zid drvenom oplatom i ceo objekat pokriven novim šarenim krovom, koji više nije postojao, već je rekonstruisan.

Slika 5. Dogradnja starog zapuštenog kamenog objekta drvenom oblogom. Muzej u Norveškoj.

Slika 6 je još drastičnija primena arhitektonske koncepcije, gde je na "živom" objektu opere u Lionu (u Francuskoj), iz XIX veka, dograđen nedostatan prostor za uveštavanje pozorišnog ansambla, postavljanjem čelično-staklene poluoblice preko kamenih stilskih fasada, sa samo jednim "učtivim" povlačenjem od ravni tih fasada, čime je zgrada dobila "kapu", koja je nije ulepšala, ali koja je rešila goruće funkcionalne probleme¹⁾. Mnoga druga rešenja dogradnji se ostvaruju na "potezu" koji se kreće između ovih dveju prikazanih projektantskih krajnosti, poboljšavajući, ali još češće kvareći izgled baznog objekta. Prikazane dogradnje su imale svoja opravdanja, jer su nastale kao produkt potrebe investitora i vlasnika objekta za proširenjem ili (zgrada na Terazijama) potrebe za urbanističkim usklađivanjem objekta sa susednom okolinom. I svi ovi objekti su (sem Njegoševe ulice i Terazijske zgrade) unapred bili po funkciji određeni za javne zgrade.

¹⁾Svakako da bi dogradnja, koja bi nekako probala da se uklopi u stil, proporcije, ritam postojećih fasada iz XIX v. bila samo kič.

Slika 6. Dogradnja opere iz XIX v. u Lionu (Fr.) čelično–staklenom poluoblicom – kapom

Slika 7 – Primer dogradnje uklopljene u izgled baznog objekta sa saglasnošću njegovog projekta. Dogradnja Mašinskog fakulteta, projektanti: arh. dr Žorž Popović, DIA, dr D. Buđevac, dr D. Bajić (saglasan arh. G. Samojlov).

Slika 7. Dogradnja 2 sprata na zgradi Mašinskog fakulteta u Beogradu, usaglašena sa projektantom baznog objekta. Projekat dogradnje: arh. dr Žorž Popović, dr D. Buđevac i dr D. Bajić.

2. DRUŠTVENI ASPEKT PROBLEMA DOGRADNJE ZGRADA U GRADOVIMA, POSEBNO U BEOGRADU

Ovogodišnji moto Bijenala arhitekture u Veneciji je bio vrlo koncizan "Manje estetike, više etike" (morala)²⁾, što bi kod nas trebalo parafrazirati: "Više estetike i još više etike (morala)", jer sve ovo što se dešava oko nas, posebno u dogradnji stambenih zgrada u Beogradu je daleko i od estetike i od etike (morala).

Arhitektura tj. gradnja arhitektonskih objekata je uvek bila zavisna od društvenih tokova, tj. arhitektura nije nezavisna umetnost, kao što su npr. slikarstvo, vajarstvo, muzika, gde umetnici mogu stvarati svoja dela nezavisno od kupca; toga u arhitekturi nema, zavisimo i te kako od investitora.

²⁾Pravi smisao ovoga je malo drugačiji nego sto izgleda: mislilo se da treba manje ulagati u luksuzne palate, a više učiniti za one koji žive u favelama u bedi.

Tako, ovo haotično, nelegalno, tj. vanzakonito bitisanje je odraz stanja u društvu u kome je prevladala samo moć novca, jer je usled velike bede došlo do srozavanja morala, na mnogim nivoima, posebno srednje klase, nasuprot iznenada stvorene kapitalističko–finansijske oligarhije, sa kapitalom sumnjivog porekla. Ta klasa je bez ikakve tehničke i još manje estetske kulture, ali je sa velikim novčanim mogućnostima koje dozvoljavaju da samovoljno, vanzakonito, a pogotovu neestetski rešavaju svoje stambene (i poslovne) dogradnje, i to u što užem centru grada. Ovo bi moglo i začuditi, jer su ranije beogradske "elite" težile i zadržavale pravo gradnje na Dedinju. Međutim, sadašnjim novobogatašima je potreban promiskuitet, radi prikazivanja javnosti svojih bogatstava i ličnosti kroz njihovo svakodnevno pokazivanje i kontakte. Dedinjska "periferija" ne bi pružala mogućnosti takvog egzibicionizma, a nije davala mogućnost jeftine gradnje, što je u centru dogradnjom bilo lako ostvarljivo. Otuda nasilnička želja i ostvarenje osvajanja prostora u centru grada, bez ikakvih obzira prema urbanističkim normama, arhitektonskim uzansama, pa i statičko–konstruktivnim mogućnostima dogradnje zgrada.

S druge strane, odgovorne gradske službe nisu bile na nivou nastale "eksplozivne" situacije, bilo usled nesposobnosti – birokratskog pristupa – bilo usled neodlučnosti, neaktivnosti, ali i, nažalost, korumpiranosti i nezamernosti, ili zbog nedostatka saradnje sa izvršnim organima i potpunog nedostatka kako unutrašnje tako još više društvene kontrole. I to izvršene kontrole rada svih službi, a takođe i izvođača i finansija investitora dogradnje. Posebno su omanule urbanističke službe grada (opština) koje nisu imale pripremljene mikroprojekte kojom je obuhvaćena dogradnja (ali i rušenje stračara) ili nisu bile efikasne u realizaciji takvih planova, te nisu ni izlazile na teren da utvrde stvarna postojeća stanja i realne mogućnosti dogradnje, držeći se samo krutih normi o gustini naseljenosti.

Svemu tome haosu doprinele su političke netrpeljivosti, pristrasnosti kada je potpuno zanemarena dobrobit grada i njegovog stanovništva.

Flagrantan primer stvaranja jedne "arhitektonske" nakaze kao produkta izopačenosti svih odgovornih faktora je, svakako, dogradnja "Dečije bolnice na Vračaru", značajno predratno delo arh. Milana Zlokovića, gde se prvo nije urbanistički pravilno rešilo pitanje NE dogradnje, već proširenja zgrade – gradnje novog krila – samo zato da bi se zadržali sportski–beznačajni prostori DIF-a, kao da je igranje tenisa važnije od života naše dece. Tu su podbacili i organi same bolnice dozvolivši, odnosno odlučivši se da dogradnjom zgrade reše te prostorne potrebe, potvrđujući svoj primitivizam, iako je bilo glasova protiv tog unakažavanja značajnog dela srpske moderne arhitekture, koji su bili kao glasovi vapijućeg u pustinji (arh. dr Zorana Manevića), bezobzirni prema stvaranju nakaze. Tome je dao svoj doprinos i nekakav arhitekta, kome bi trebalo onemogućiti bilo kakav dalji stručni rad.

Pitanje dogradnje (nadgradnje, dozidivanja i sl.) uopšte, a posebno stambenih zgrada, je svakako značajan arhitektonsko–građevinski poduhvat, kome je trebalo i treba pristupiti mnogo ozbiljnije, odgovornije u okviru zakona i urađenih mikroprojekata, uz vrlo veliku odgovornost svih faktora od kojih zavisi takav način gradnje. Do sada je mnogo toga nepovratno upropašćeno, ta rugla će preživeti sve svoje stvaraoce, ostavljajući budućim ge-

neracijama sliku bede jednog društva, koje nije ni u čemu brinulo o gradu kao životnoj sredini, koja treba da oplemenjuje i usrećuje, već koje je u svojoj egoističnosti i samoživosti ostavilo pečat zla tog doba sa svom ljagom koja ga je oslikala.

Žalosna je činjenica da su se neki stručnjaci naših graditeljskih struka svrstavali na stranu takvog upropašćavanja stambenog (i javnog) fonda, praveći projekte prema željama takvih primitivnih investitora, prenebrejavajući strukovne i moralne kodekse, često na to naterani materijalnom bedom. Tome su pripomogli i strukovni Savezi i Udruženja, ona nisu imala snage ili da se angažuju

ili da se odupru i stanu na put tom zlu kobnom, po naš grad. Što je još gore, kroz političko svrstavanje prihvatanje je takvo poslovanje, radi ličnog interesa rukovodećih struktura tih organizacija, umesto da dižu svoj glas protiv svih koji su narušili lepotu grada.

Iako je mnogo toga već upropašćeno, loše, nestručno i ružno urađeno, ipak još postoji nada da će se promenama u društvu zavesti red, odnosno poštovati kanoni graditeljstva koji su mnogo značajniji od trenutnih negativnih trendova novokomponovanog profilerskog društva i njegovih satelita.